

DOI: <https://doi.org/10.34921/amj.2025.1.030>**AZƏRBAYCANIN QUBA DAĞLIQ GEOBOTANİK ƏRAZISİNDƏ ÜRƏK-DAMAR SİSTEMİ XƏSTƏLİKLƏRİNİN MÜALİCƏSİNƏ DAİR ETNOFARMAKOLOJİ TƏDQİQAT****C.İ.İsayev¹, N.T.Babayeva¹, G.S.Cəfərova¹, X.N.Mustafayeva¹,
E.M.Hacıyeva¹, N.M.Səfərova¹, A.İ.Qədimli²**¹Azərbaycan Tibb Universitetinin Farmakoqnoziya,²Tibb və sağlamlıq elmləri təhsili kafedraları, Bakı, Azərbaycan

Məqalədə Azərbaycan Respublikasının Quba dağlıq geobotanik ərazisində 3 il müddətində aparılmış etnofarmakoloji tədqiqat haqqında məlumat verilmişdir. 75 respondent arasında ürək-damar sistemi xəstəliklərinin etnofarmakoloji tədqiqatına aid sorğu aparılmışdır. Aparılan tədqiqat nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, ürək-damar sistemi xəstəliklərinin müalicəsində 28 fəsiləyə aid 68 bitki növündən istifadə edilir. Sorğu aparılan bölgədə bitkilərə aid etnofarmakoloji tədqiqatın göstəriciləri hesablanmış və onlara aid statistik təhlil aparılmışdır. Müəyyən edilmişdir ki, daha çox Rosaceae (15 bitki növü), Lamiaceae (10 bitki növü), Asteraceae (4 bitki növü), Moraceae (4 bitki növü), Apiaceae (4 bitki növü) və Fabaceae (4 bitki növü) fəsiləsinə daxil olan bitkilərdən istifadə edilir. Dərman bitkilərindən əsasən dəmləmə və bişirmə, eləcə də çiy halda istifadə edilir. Müəlliflərin fikrincə, təqdim olunan məqalə tibb işçilərinin və əhəlinin diqqətini bitki mənşəli vasitələrə yönəltmək baxımından faydalı ola bilər. Alınan nəticələr dərman bitkilərindən ürək-damar sistemi xəstəliklərinin müalicəsində istifadə ediləcək yeni və effektiv müalicə vasitələrinin hazırlanması istiqamətində araşdırmaların aparılmasını aktuallaşdırır.

Açar sözlər: etnofarmakologiya, Quba dağ massivi, dərman bitkiləri, ürək-damar sistemi xəstəlikləri

Ключевые слова: этнофармакология, Губинский горный массив, лекарственные растения, заболевания сердечно-сосудистой системы

Key words: ethnopharmacology, Guba mountain range, medicinal plants, cardiovascular diseases

Son illərin statistikasına görə, dünya miqyasında insanların 60 %-dən çoxunda bu və ya digər ürək-damar sistemi xəstəlikləri müşahidə edilir. Onlarda adətən, orqanizmin müxtəlif damarlarının ateroskleroza, aritmiya, kardionevroz, venaların varikoz genişlənməsi, tromboflebit, ürəyin işemik xəstəliyi, hipertoniya xəstəliyi, essensial hipotoniya, endoartriit kimi xəstəliklərə təsadüf edilir. Bu xəstəliklər zamanı orqanizmin digər sistemləri də zədələyə bilər. İnsanlar uzun müddət xəstəliklərin müalicə və profilaktikası üçün dərman bitkilərindən istifadə edirlər. Onların istifadəsinin izlərinə bütün qədim sivilizasiyalarda rast gəlinir [1, 2].

Azərbaycan xalq təbabətində də müxtəlif xəstəliklərin müalicəsində dərman bitkilərindən istifadə haqqında məlumatlar vardır. Relyefinə və biocoğrafi mövqeyinə görə Quba dağlıq geobotanik ərazisi yabani bitki növlərinin zənginliyi ilə seçilən bölgələrindəndir. Bu regionda yaşayan əhali müxtəlif xəstəliklərin müalicəsində əsrlərin təcrübəsinə söykənən Azərbaycan

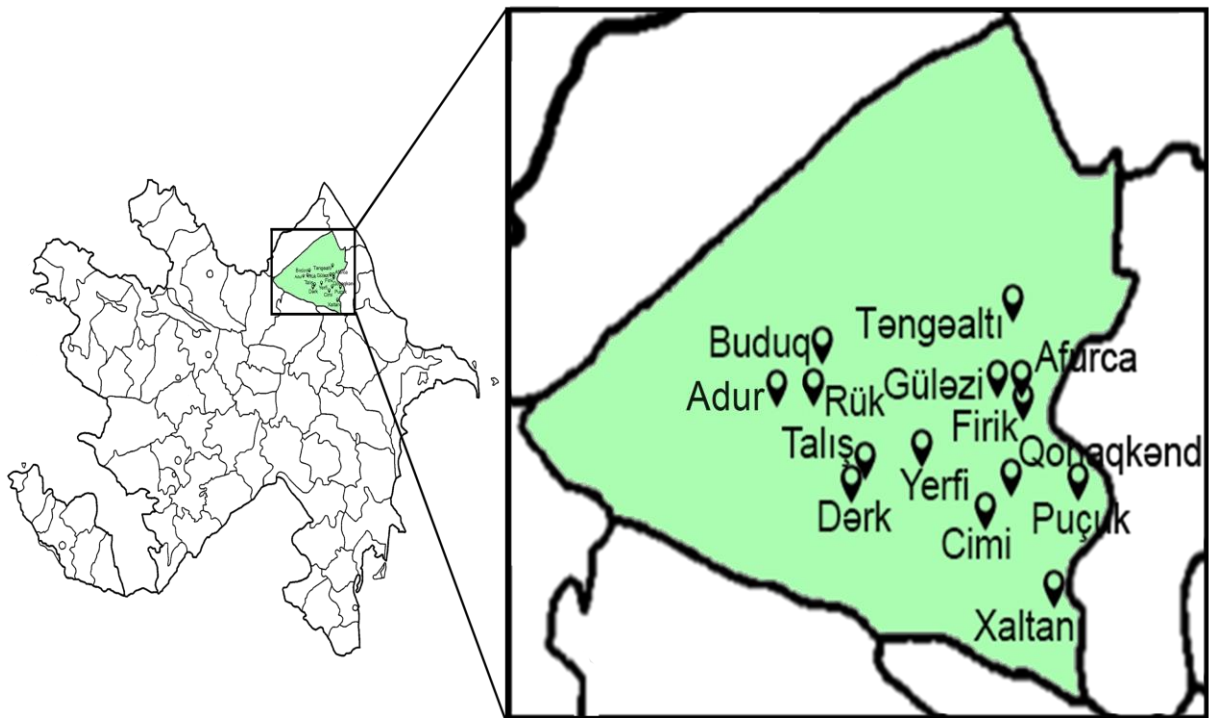
xalq təbabətindən geniş istifadə edir [3-5].

Azərbaycan Tibb Universitetinin və ölkənin digər elmi-tədqiqat mərkəzlərinin əməkdaşları tərəfindən yabani bitkilərin öyrənilməsi istiqamətində müəyyən işlər görmüşlər [6, 7].

Son illər ürək-damar sistemi xəstəliklərinin müalicəsinə aid bir çox elmi-tədqiqat işlərində bu xəstəliklərin müalicəsi məqsədilə təbii mənbələrdən alınan yeni dərman preparatlarının axtarışının vacibliyi qeyd edilir [7, 8].

Tədqiqatın məqsədi Azərbaycan Respublikasının yabani dərman bitkiləri ilə zəngin olan Quba dağlıq geobotanik ərazisində ürək-damar sistemi xəstəliklərinin müalicəsi üçün istifadə edilən bitki növlərinə aid etnofarmakoloji tədqiqat aparmaqdır.

Tədqiqatın material və metodları. Tədqiqat Quba dağlıq geobotanik bölgəsində yerləşən kəndlərdə yaşayan əhali arasında yazılı anket və şifahi sorğu aparılmaqla rayonunun Afurca, Təngəaltı, Firik, Güləzi, Puçuk, Atun, Qonaqkənd, Cimi, Xaltan, Dəhnə, Yerfi, Rük, Dərk və Talış kəndlərinin əhalisi arasında aparılmışdır. Bu əra-

Şəkil 1. Etnobotanik tədqiqatların aparıldığı bölgələr

zilər orta və yuxarı dağlıq ərazilərdir. Dəniz səviyyəsindən 500-3200 m hündürlüklərdə yerləşir. Tədqiqat aparılan ərazilər özünəməxsus bitki örtüyü ilə fərqlənən bölgələrdir (şəkil 1).

Tədqiqat işləri 2022-2024-cü illəri əhatə etmişdir. Müsahibə prosesini 7 mütəxəssis aparmışdır. Müsahibədə iştirak edənlərdən 29-u qadın, 46-sı kişi olmuşdur. Yaş həddi 26-90 arasında olub, əksəriyyətinin yaşı 60-dan çoxdur. Respondentlərin əksəriyyəti orta təhsillidir.

Etnofarmakoloji tədqiqatda toplanmış məlumatların təhlilində müvafiq üsullardan istifadə edilmişdir [9-11].

İnformativ uzlaşma faktoru (İUF) – tədqiqat sahəsindəki bitki istifadəçiləri arasında müalicə üçün bitkilərin istifadəsi baxımından bir uzlaşma olub-olmadığını analiz etmək, yəni informasiya verənlərin məlumatlarının homogenliyini yoxlamaq üçün istifadə edilir.

$$İUF = \frac{Nur - N_t}{Nur} - 1$$

Nur – müəyyən bir xəstəlik kateqoriyası üçün istifadə edilən anketin sayı, N_t – isə bütün məlumat verənlər tərəfindən müəyyən bir xəstəlik kateqoriyası üçün istifadə olunan növün sayını ifadə edir. Bu faktorun hasili sıfırla 1 arasında dəyişir.

İstifadə dəyəri (İD) – faydalı bitkilərin nisbi əhəmiyyətini ölçmək üçün geniş istifadə edilən bir indeksdir və növlərin nisbi əhəmiyyəti haqqında kəmiyyət baxımından məlumat verir. İstifadə dəyəri hər bir cəmiyyətdə ən vacib olan növləri müəyyən edir. Aşağıdakı düsturdan istifadə etməklə hesablanır.

$$ID = IHC/n$$

İHC – hər bir məlumat mənbəyinin müəyyən bir növ üçün sahib olduğu istifadə hesabatlarının cəmini ifadə edir. “n” hərfi isə sorğuda iştirak edən məlumat verənlərin sayını göstərir.

Doğruluq səviyyəsi (DS) – bir xəstəliyin müalicəsində üstünlük verilən növləri ifadə edir. Aşağıdakı düsturla hesablanır.

$$DS = N_p / N_x \times 100$$

N_p – müəyyən bir xəstəlik üçün bitkilər haqqında məlumat verənlərin sayını ifadə edir, N_x – müəyyən bir xəstəlik kateqoriyası üçün növləri istifadə edən cəmi məlumat mənbəyi sayını ifadə edir.

Sitatın nisbi tezliyi (SNT) – xəstəlik üçün ən çox üstünlük verilən bitki növlərini yoxlamaq üçün istifadə edilir. Aşağıdakı düsturla hesablanır.

$$SNT = ST / N (0 < RFC < 1)$$

ST – sitatın tezliyidir, bir növün yerli əhali tərəfindən istifadəsinin önəmini göstərir. Bu növlərin istifadələrini göstərən məlumat verənlərin sayının, müsahibədə iştirak edən məlumat verənlərin ümumi sayına olan nisbətidir.

Fəsilənin vaciblik dəyəri (FVD) – fəsiləyə daxil olan bitkilərin vaciblik dərəcəsini göstərir.

$$FVD = FC_{fəsilə} / N_s$$

$FC_{fəsilə}$ – anket sorğusunda iştirak edənlərin bir fəsiləyə daxil olan bitkilər haqqında verdiyi məlumatın sayı, N_s – fəsiləyə daxil olan bitki növlərinin sayı

Tədqiqatın nəticələri və onların müzakirəsi.

Quba dağlıq geobotanik bölgəsində ürək-damar sistemi xəstəliklərinin müalicəsinə aid ilk dəfə

etnofarmakoloji tədqiqat aparılmışdır. Tədqiqat aparılan ərazilər özünəməxsus bitki örtüyü ilə fərqlənən bölgələrdir.

Tədqiqat zamanı 75 respondentdən 68 bitki haqqında məlumat toplanmışdır. Bitki identifikasiyası üçün Botanika İnstitutunun herbari fondundan istifadə edilmişdir.

Müsaibə yaşayış yerlərində, otlaq sahələrində, plantasiyalarda, meşə və çəmənlik ərazilərdə üz-üzə və Azərbaycan dilində aparılmışdır. **1-ci cədvəldə** tədqiq edilən ərazilərdə yayılan və istifadə edilən bitkilər haqqında məlumat verilmişdir. Bitkilərinin adları əlifba ardıcılığı ilə olmaqla latın dilində verilmişdir, həmçinin bitkilərin latın və Azərbaycan dilində elmi adı, hansı fəsiləyə aid edilməsi, xammal

kimi hansı hissələrinin istifadə olunması, eləcə də istifadə qaydası və statistik rəqəmlər əksini tapmışdır. Cədvəldə göstərilənlərdən əlavə, nisbətən az istifadə olunan çöl qatırquyruğu, bataqlıq qatırquyruğu, ensizarpaq iydə, adi əncir, adi razyana, meşə çiyələyi, xaçabənzər acıçiçək, tüksüz biyan, rus qurucası, adi dazı, adi mayasarmaşığı, kompas südləməsi, adi şirquyruğu, qafqaz qarayoncasi, dərman xəşəmbülü, dərman bədrənci, su yarpızı, uzunarpaq yarpız, istiot nanəsi, ağ tut, qara tut, çörəkotu, adi qaraqınıq, cəfəri, şərq odotu, püstə, adi quşbuğdası, adi nar, qafqaz armudu, daraqvari itburnu, tüklü itburnu, zəngəzur itburnusu, qafqaz böyürtkəni, bozumtul böyürtkən, ağ söyüd, keçiyemliyi, şərq başlıqotu, qafqaz quşarmudu,

Cədvəl 1. Quba dağlıq geobotanik ərazisində ürək-damar sistemi xəstəliklərinin müalicəsində istifadə edilən bitkilərin etnofarmakoloji tədqiqatının göstəriciləri

Bitkinin latın dilində adı	Azərbaycan dilində adı	İstifadə edilən hissəsi və hazırlanma forması	İHC	ID	Ds	SNT
Adonis wolgensis, Ran.	Xoruzgülü	Otu	21	0,28	16	0,21
Aesculus hippocastanum, H.	Atşabalıdı	Meyvəsi	47	0,63	39	0,52
Alchemilla caucasica, Ros.	Şaxduran	Otu, kökü	18	0,24	11	0,15
Allium cepa, Amar.	Soğan	Soğanı	57	0,76	51	0,68
Allium sativum, Amar.	Sarımsaq	Soğanı	62	0,83	58	0,77
Amygdalus communis, Ros.	Badam	Meyvəsi	50	0,67	42	0,56
Angelica tatiana, Ap.	Tütəkotu	Otu	12	0,16	7	0,09
Anethum graveolens, Ap.	Şüyüd	Meyvəsi	55	0,73	49	0,65
Asparagus persica, Asp.	Qulançar	Otu	25	0,33	18	0,24
Berberis vulgaris, Ber.	Zirinc	Meyvəsi	38	0,51	32	0,43
Betula pendula, Bet.	Tozağacı	Yarpağı	30	0,40	26	0,35
Campanula sarmatica, Cam.	Zəngçiçəyi	Otu	17	0,23	13	0,17
Capsella bursa-pastoris, Br.	Quşəppəyi	Otu	44	0,59	37	0,49
Centaurea rhizantha, Ast.	Güləvər	Otu	23	0,31	18	0,24
Citrus limon, Rut.	Limon	Meyvəsi	64	0,85	55	0,73
Crataegus caucasica, Ros.	Yemişan	Çiçəyi, meyvəsi	60	0,80	53	0,71
Crataegus meyeri, Ros.	Meyer yemişanı	Çiçəyi, meyvəsi	56	0,75	50	0,67
Crataegus monogyna, Ros.	Birdişicikli yemişan	Çiçəyi, meyvəsi	52	0,69	44	0,59
Crataegus orientalis, Ros.	Şərq yemişanı	Çiçəyi, meyvəsi	54	0,72	47	0,63
Crataegus pentagyna, Ros.	Beşdişicikli yemişan	Çiçəyi, meyvəsi	62	0,83	56	0,75
Dracocephalum austriacum, Lam.	İlanbaşı	Otu	19	0,25	13	0,17

Qeyd: Amar. – *Amaranthaceae*, Ap. – *Apiaceae*, Asp. – *Asparagaceae*, Ast. – *Asteraceae*, Ber. – *Berberidaceae*, Bet. – *Betulaceae*, Br. – *Brassicaceae*, Cam. – *Campanulaceae*, H. – *Hippophaceae*, Hyp. – *Hypericaceae*, Gen. – *Gentianaceae*, Mor. – *Moraceae*, Lam. – *Lamiaceae*, Ran. – *Ranunculaceae*, Ros. – *Rosaceae* fəsilələrini göstərir. İHC – hər bir məlumat mənbəyinin müəyyən bir növ üçün malik olduğu istifadə hesabatlarının cəmini ifadə edir. ID – növlərin nisbi əhəmiyyəti haqqında kəmiyyət baxımından informasiya verir. DS – bir xəstəliyin müalicəsində üstünlük verilən növləri ifadə edir. SNT – sitatın nisbi tezliyidir.

Cədvəl 2. Anket sorğusunda iştirak edənlərin nəticələrinin düzgünlük faktoru

Xəstəliyin tipi	Nur	Nt	Nur-Nt	Nur-1	İUF
Ürək çatışmazlığı	47	41	6	46	0,13
Ürəyin işemik xəstəliyi	52	43	9	51	0,18
Aritmiya	44	36	8	43	0,19
Ateroskleroz	66	54	12	65	0,19
Arterial hipertoniya	68	59	9	67	0,13
Arterial hipotoniya	63	56	7	62	0,11
Distoniya	36	31	5	30	0,17
Kardionevroz	27	23	4	26	0,15
Venaların varikoz genişlənməsi	48	41	7	47	0,15
Babasil	52	42	10	51	0,20
Tromboflebit	22	16	6	21	0.29

Qeyd: İUF – tədqiqat sahəsindəki bitki istifadəçiləri arasında müalicə üçün bitkilərin istifadəsi baxımından bir uzlaşma olub-olmadığını analiz etmək üçün istifadə edilir; Nur – müəyyən bir xəstəlik kateqoriyası üçün istifadə edilən anketin sayıdır; Nt – bütün məlumat verənlərin müəyyən bir xəstəlik kateqoriyası üçün istifadə etdiyi takson sayını ifadə edir.

bostan ispanağı, təpəlik kəklikotu, qafqaz cökəsi, enliyarpaq cökə, yonca, sarımsaqyarpaq pişikotu, cökəyarpaq pişikotu, ağ öksəotu və innab bitkiləri üçün də statistik göstəricilər hesablanmışdır.

2-ci cədvəldə anket sorğusunda iştirak edənlərin nəticələrinin düzgünlük faktoru verilmişdir. Etnofarmakoloji tədqiqat zamanı aparılan sorğuda iştirak edənlərdən 68 nəfər arterial hipertenziyanın, 66 nəfər aterosklerozun, 63 nəfər arterial hipotoniyanın, 52 nəfər ürəyin işemik xəstəliklərinin, 52 nəfər babasilin, 47 nəfər ürək çatışmazlığının müalicəsində istifadə etdiklərini bildiriblər. Tədqiqat aparılan bölgədə yerli əhaliyə yabanı bitkilərin toplanması, düzgün qurudulması, saxlanması, eləcə də istifadəsi haqqında məlumat verilmişdir.

Aparılmış tədqiqat nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, Quba dağlıq geobotanik ərazisində ürək-damar sistemi xəstəliklərinin müalicəsində 28 fəsiləyə aid 68 bitki növündən istifadə edilir. Daha çox bitki növləri istifadə edilən fəsilələr: Rosaceae (15 bitki növü), Lamiaceae (10 bitki növü), Asteraceae (4 bitki növü), Moraceae (4 bitki növü), Apiaceae (4 bitki növü) və Fabaceae (4 bitki növü) olmuşdur.

Müvafiq olaraq fəsilələrə daxil olan növlərin sayı, növlərin nisbi əhəmiyyəti və istifadə dəyəri göstəriciləri hesablanmışdır: Amaranthaceae: 3; 0,77 və 77,0, Anacardiaceae: 1; 0,77 və 77,0, Apiaceae: 4; 0,52 və 52,0, Asparagaceae: 1; 0,33 və 33,0, Asteraceae: 4; 0,29 və 29,0, Berberidaceae: 1; 0,51 və 51,0, Betulaceae: 1; 0,40 və 40,0, Brassicaceae: 1; 0%9 və 59,9, Campanulaceae: 1; 0,23 və 23,0, Equisetinaceae: 2; 0,55 və 55,0, Elaeagnaceae: 1; 0,69 və 69,0, Fabaceae: 4; 0,41 və 41,0, Hippacastanaceae: 1; 0,63 və 63,0, Hypericaceae: 1; 0,64 və 64,0, Gentianaceae: 1; 0,23 və 23,0, Moraceae: 4; 0,73 və 73,0, Lamiaceae:10; 0,51 və 51,0, Loranaceae: 1; 0,69 və 69,0, Polygonaceae: 1; 0,39 və 39,9, Punicaceae: 1; 0,76 və 76,0, Ranunculaceae: 2; 0,36 və 36,0, Rhamnaceae: 1; 0,47 və 47,0, Rosaceae: 15; 0,59 və 59,0, Rutaceae: 1; 0,85 və 85,0, Salicaceae: 1; 0,71 və 71,0, Tiliaceae:2; 0,78 və 78,0, Valerianaceae: 2; 0,76 və 76,0.

Tədqiqat nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, ürək-damar sistemi xəstəliklərinin müalicəsində bitkilər dəmləmə və bişirmə formasında, eləcə də çiy halda istifadə edilir. Tədqiqat edilən bitkilərdən iydə, əncir, rəzyana, çiyələk, yarpız, nanə, tut, cəfəri, armud, so-

ğan, sarımsaq, badam, zirinc, limon və yemişan həm qida kimi, həm də müalicəvi vasitə kimi istifadə edilir. Tədqiqatlara cəlb edilmiş bitkilərdən 14-ü becərilən, 54-ü isə yabanı bitkilərdir.

Müəyyən edilmişdir ki, ürək-damar sistemi xəstəliklərinin müalicəsində istifadə edilən bitkilərin 24 növünün otu, 12 növünün meyvəsi, 8 növünün yarpağı, 11 növünün çiçəkləri, 4 növünün kökü, 2 növünün kök-yumruları, 2 növünün kökümsovu, 2 növünün soğanı, 1 növünün qabığı, 1 növünün toxumları və 1 növünün qozaları istifadə edilir. İstifadə edilən bitkilərin 42-si ot, 15-i ağac, 10-u kol və 1-i lianadır (sarmaşıqdır). Ürək-damar sistemi xəstəlikləri zamanı istifadə edilən 68 bitki növündən 34-ü ofisial, 34-ü isə qeyri-ofisial dərman bitkilərinə aiddir.

Yekun. Azərbaycan Respublikasının Quba dağlıq geobotanik ərazisində 3 il müddətində 75 respondent arasında sorğu aparılmış, müəyyən edilmişdir ki, yaşı 61 və daha çox olan şəxslərdə xalq təbabəti ilə bağlı daha çox məlumat vardır. Aparılan etnofarmakoloji tədqiqat nəticəsində aşkar

edilmişdir ki, ürək-damar sistemi xəstəliklərinin müalicəsində 28 fəsiləyə aid 68 bitki növündən istifadə edilir. Bu bitkilərə aid etnofarmakoloji tədqiqatların göstəriciləri hesablanmış və onlara aid statistik işləmələr yerinə yetirilmişdir. Etnofarmakoloji tədqiqat nəticəsində Quba dağlıq geobotanik ərazisində ürək-damar sistemi xəstəliklərində 28 fəsiləyə aid 68 bitki növü istifadə edildiyi müəyyən edilmişdir. Daha çox Rosaceae (15 bitki növü), Lamiaceae (10 bitki növü), Asteraceae (4 bitki növü), Moraceae (4 bitki növü), Apiaceae (4 bitki növü) və Fabaceae (4 bitki növü) fəsiləsinə daxil olan bitkilərdən istifadə edilir. Dərman bitkilərindən əsasən dəmləmə və bişirmə, eləcə də təzə halda istifadə edilir.

Praktik təbabətdə ürək-damar sistemi xəstəliklərinin müalicəsində istifadə edilən dərman vasitələrinin çeşidində bitki mənşəli vasitələrin azlığı bu sahəyə diqqətin artırılmasını aktuallaşdırır. Məhz bu baxımdan təqdim edilən məqalə tibb işçilərinin və əhəlinin diqqətini bitki mənşəli vasitələrə yönəltmək istiqamətində faydalı ola bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Kryshen V.P., Trofimov N.V., Chukhriienko A.V. et al. Features of treatment tactic and physical therapy, and immune system specifics ulcerative gastroduodenal bleeding complicated by cardiovascular pathology // *Azerbaijan medical journal*, 2022, № 4, p. 100-107.
2. Abdullaev R.Ya., Yefimenko A.S., Sysun L.A. et al. Sonographic characteristics of carotid atherosclerosis in patients with ischemic stroke // *Azerbaijan medical journal*, 2024, № 1, s. 5-12.
3. Флора Азербайджана, Баку, издательство Академия наук Азербайджана, в 8-и томах, 1350 с. [Flora Azerbaydjana. Baku, izdatelstvo Akademiya Nauk Azerbaydjana, v. 8, 1350 p.] (in Russian).
4. Isayev J.I., Karimov Y.B., Kazimov H.A. New technology of sea-buckthorn oil extraction // *Azerbaijan Medical Journal*, 2005, (2), p. 7-9.
5. Kerimov Yu.B., Abyshev A.Z., Serkerov S.V., Isaev D.I., Bairamov P.B. Phenol derivatives from the roots of *Ferula persica* // *Chemistry of Natural Compounds*, 1993, 28(5), p. 506.
6. Исаев Д.И., Керимов Ю.Б., Ковалев С.В., Затыльникова О.А. Ксантоны корневищ *Iris imbricata* Lindl. и *Iris pseudacorus* L // *Фармаком*, 2009, № 4, с. 24-28. [Isayev D.I., Kerimov Y.B., Kovolyev S.V., Zatilnikova O.A. Ksantoni korneviş *Iris imbricata* Lindl i *Iris pseudacorus* L. // *Farmakom*, 2009, № 4, s. 24-28] (in Russian).
7. Исаев Д.И., Керимов Ю.Б., Ковалев С.В., Затыльникова О.А. Изофлавоноиды корневищ *Iris imbricata* и *Iris pseudacorus*. *Фармаком*, 2010, №1, с. 38-42. [Isayev D.I., Kerimov Y.B., Kovolyev S.V., Zatilnikova O.A. İzoflavonoidı korneviş *Iris imbricata* i *Iris pseudacorus* // *Farmakom*, 2010, № 1, s. 38-42] (in Russian).
8. Imanov G.G. Impact of preliminary myocardial viability assessment on revascularization outcomes in patients with reduced left ventricular ejection fraction // *Azerbaijan medical journal*, 2024, № 2, p. 77-83.
9. Isayev J.I., Hajiyeva E.M., Mustafayeva Kh.N., Yagubov K.M., Babayeva N.T., Safarova N.M., Gadimli A.I., Jafarova G.S. Ethnopharmacological study of the treatment of diseases of the respiratory system in the Zuvand geobotanical territory of Azerbaijan // *Azerbaijan medical journal*, 2024, (3), p. 121-127. [https://doi.org/ 10.3492/amj.2024.3.021](https://doi.org/10.3492/amj.2024.3.021)
10. Gadimli A.I. Ethnopharmacological study of the treatment of diseases of the digestive system in the geobotanical region of Azerbaijan Nakhichevan Highlands // *Azerbaijan medical journal*, 2024, (4), p. 151-158]. [https://doi.org/ 10.3491/amj.2024.4.024](https://doi.org/10.3491/amj.2024.4.024)
11. Ayub M., Shah G.M., Irfan M., Ullah F., Ullah A. Ethnomedicinal study of the flora of Sellay Pattay valley, district Malakand, Khuber Pakhtunkhwa, Pakistan // *Ethnobotany research and applications*, 2023, 26, <https://dx.doi.org/10.32859/era.26.32.1-17>.

ЭТНОФАРМАКОЛОГИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ЛЕЧЕНИЯ ЗАБОЛЕВАНИЙ СЕРДЕЧНО-СОСУДИСТОЙ СИСТЕМЫ В ГУБИНСКОМ ГОРНО-ГЕОБОТАНИЧЕСКОМ РАЙОНЕ АЗЕРБАЙДЖАНА

Дж.И.Исаев¹, Н.Т.Бабаева¹, Г.С.Джафарова¹, Х.Н.Мустафаева¹,
Э.М.Гаджиева¹, Н.М.Сафарова¹, А.И.Гедимли²

¹Кафедра фармакогнозии Азербайджанского Медицинского Университета;

²Кафедра образования по медицине и здравоохранительным наукам
Азербайджанского медицинского университета, Баку, Азербайджан

Резюме. В статье представлены сведения об этнофармакологическом исследовании, проводимом в течение 3 лет в Губинском горно-геоботаническом районе Азербайджанской Республики. Проведен опрос среди 75 респондентов по поводу этнофармакологических исследований заболеваний сердечно-сосудистой системы. В результате проведенных исследований установлено, что при лечении заболеваний сердечно-сосудистой системы используют 68 видов растений, принадлежащих к 28 семействам. Рассчитаны показатели этнофармакологического изучения растений района исследований и проведена статистическая обработка. Установлено, что используется большинство растений, принадлежащих к семействам Rosaceae (15 видов растений), Lamiaceae (10 видов растений), Asteraceae (4 вида растений), Moraceae (4 вида растений), Apiaceae (4 вида растений) и Fabaceae (4 вида растений). Большинство лекарственных растений применяются, в основном, в виде настоев и приготовления пищи, а также в свежем виде.

По мнению авторов, представленная статья будет полезна с точки зрения привлечения внимания как медицинских работников, так и общественности к фитопрепаратам. Полученные результаты доказывают актуальность проведения исследований в направлении разработки новых эффективных средств, полученных из лекарственных растений, для лечения заболеваний сердечно-сосудистой системы.

ETHNOPHARMACOLOGICAL STUDY OF THE TREATMENT OF CARDIOVASCULAR DISEASES IN THE GUBA MOUNTAIN GEOBOTANICAL REGION OF AZERBAIJAN

J.I.Isayev¹, N.T.Babayeva¹, G.S.Jafarova, Kh.N.Mustafayeva¹,
E.M.Hajiyeva¹, N.M.Safarova¹, A.I.Gadimli²

¹Department of Pharmacognosy, ²Department of medical and health sciences education
Azerbaijan Medical University, Baku, Azerbaijan

Summary. The article presents information about the ethnopharmacological study conducted over a period of three years in the Guba mountain geobotanical region of the Republic of Azerbaijan. A survey was conducted among 75 respondents regarding ethnopharmacological studies of cardiovascular diseases. As a result of the studies, it was found that 68 plant species belonging to 28 families are used in the treatment of cardiovascular diseases. The indicators of the ethnopharmacological study of plants in the study area were calculated and statistical processing was carried out. It was found that most of the plants used belong to the families Rosaceae (15 plant species), Lamiaceae (10 plant species), Asteraceae (4 plant species), Moraceae (4 plant species), Apiaceae (4 plant species) and Fabaceae (4 plant species). Most medicinal plants are used in the form of infusions and decoctions, as well as in their raw form. According to the authors, this study may be valuable in raising awareness among both healthcare professionals and the public regarding the use of herbal medicine. The findings emphasize the importance of further research to develop new and effective plant-based treatments for cardiovascular diseases.

Müəlliflə əlaqə üçün:

Насијева Есмира Мирбаба қızı – Azərbaycan Tibb Universitetinin Farmakoqnoziya kafedrası,
Bakı, Azərbaycan

E-mail: hacyeva_esmira@mail.ru